

УДК 614.253.4:378.147:001.895:159.955:616-084

**Е.М. Білецька,
Т.А. Головкова,
О.В. Антонова**

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФІЛАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ

ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»
кафедра загальної гігієни
(зав. – д. мед. н., проф. Е.М. Білецька)
вул. Дзержинського, 9, Дніпро, 49044, Україна
SE «Dnipropetrovsk medical academy of Health Ministry of Ukraine»
Department of General Hygiene
Dzerzhinsky str., 9, Dnipro, 49044, Ukraine
e-mail: enbelitska@ukr.net

Ключові слова: вища школа, інновації, методи навчання, освітні технології, освітній процес
Key words: high school, innovations, teaching methods, educational technologies, educational process

Реферат. Опыт внедрения инновационных технологий обучения при формировании профилактического мышления у студентов высших учебных медицинских учреждений. Белецкая Э.Н., Головкова Т.А., Антонова Е.В. В статье рассматривается проблема построения целостной методологической системы подготовки будущих врачей, что невозможно вне контекста интеграционных процессов, происходящих в современном образовании, и требует тщательного изучения мирового опыта. Цель исследования – разработка системы инновационного обучения для формирования профилактического мышления у студентов высшего медицинского учебного заведения в ходе профессионально ориентированной додипломной подготовки врачей. Анализ результатов позволил определить характерные особенности инновационных средств, форм и методов обучения, специфику их использования в интерактивном образовательном пространстве, что на фоне кропотливой работы преподавательского состава кафедры общей гигиены Днепропетровской медицинской академии обеспечивает действенность образовательного процесса, который интегрирует и личностно-творческие, и общественно-образовательные цели. Предложенные инновационные методы вовлечены в общую систему современного образования в высшей школе и эффективно используются для обеспечения высокого уровня профессиональной подготовки при преподавании учебной дисциплины «Гигиена и экология».

Abstract. Practice of implementation of innovative means of teaching in forming of preventive thinking in students of higher medical educational establishments. Biletska E.M., Holovkova T.A., Antonova O.V. The problem of construction of a holistic methodological system of training future doctors considered in the article, is impossible outside the context of integration processes taking place in modern education and needs a careful study of international experience. The research aim is to develop a system of innovative means of education for the formation of preventive thinking in students of higher medical educational establishment, concerning professionally oriented undergraduate preparation of doctors. Analysis of the results allowed to determine the characteristic features of innovative means, forms and teaching methods, specificity of their use in interactive educational environment, this against the background of meticulous work of the teaching staff of the department of general hygiene of Dnepropetrovsk Medical Academy provides the efficiency of educational process which integrates personal, creative, social and educational purposes. The suggested innovative methods are involved in the general system of modern education in higher school being effectively used for providing a high level of professional training in teaching of academic subject area "Hygiene and Ecology".

Закон України «Про вищу освіту» серед основних завдань вищих навчальних закладів передбачає «забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності» [9]. Крім того, більшість законодавчих документів, національних програм стосовно вищої освіти наголошують на неприпустимості зниження якості освіти, падіння рівня знань, морального старіння методів і методик навчання. Саме суспільне консенсусне

розуміння того, що освіта – це один з головних факторів цивілізаційного, економічного розвитку держави, дає сьогодні поштовх до стратегічного вирішення завдань і забезпечення системного реформування національної вищої школи, адекватної модернізації та інтеграції її до європейського економічного, культурного, інформаційного простору [10].

Фундаментальні питання професійної підготовки майбутніх лікарів, зокрема визначення

особливостей організації та змісту підготовки фахівців галузі охорони здоров'я, управління якістю медичної освіти, є важливою складовою реформування галузі охорони здоров'я та реалізації соціальних пріоритетів держави, оскільки від рівня підготовки лікарів залежить якість надання медичної допомоги населенню країни [4, 6]. Однак, незважаючи на широке коло досліджень, присвячених проблемі підготовки майбутніх лікарів, багато питань, пов'язаних з нею, потребують подальшого вивчення. Зокрема, вважаються своєчасними й актуальними аналітичні дослідження з розробки моделі навчання профілактично орієнтованого компетентного лікаря на додипломному етапі навчання у світовій практиці [2, 7].

Мета дослідження. Нами проведено визначення інноваційних засобів, форм і методів навчання з метою розробки системи формування профілактичного мислення студентів вищого медичного навчального закладу щодо професійно-орієнтованої додипломної підготовки лікарів на основі сучасної кредитно-трансферної системи навчання та вимог Державного стандарту вищої медичної освіти України.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження щодо впровадження та оцінки ефективності різноманітних інноваційних методів і засобів навчання задля формування у студентів-медиків профілактичного мислення проаналізовані на кафедрі загальної гігієни Дніпропетровської медичної академії. В історичному аспекті це одна з найстарших кафедр в Україні, у поточному році їй виповниться 95 років, протягом яких напрацьовано потужний науково-педагогічний досвід викладання гігієнічної дисципліни плеядою фундаторів профілактичної медицини нашої країни, видатних особистостей, таких як О.Ф. Стояновський, П.Х. Чехлатий, М.Г. Шандала, М.Я. Шелюг, Г.Т. Чукмасова, М.М. Паранько та інші. Досягненню поставленої мети сприяло проведення аналізу психологічної та педагогічної літератури для з'ясування сутності, структури, критеріїв і показників професійної спрямованості майбутніх лікарів, обґрунтування педагогічних умов розвитку молоді, забезпечення інтеграції їх відокремлених компонентів. При впровадженні та аналізі ефективності різних елементів парадигми навчання використані анкетні дані студентів, результати тестування і співбесід та рівень їх успішності: поточна, модульна і загальна оцінка з дисципліни. Також враховувалося: реалізація професійної спрямованості педагогічного процесу; забезпечення суб'єктно-

рефлексивної позиції студентів у навчальному процесі як засобу самопізнання професійно важливих якостей, корекції й розвитку професійної спрямованості та активізації професійного самовдосконалення; організація педагогічної взаємодії на засадах діалогічного підходу, що забезпечує сприятливий соціально-психологічний мікроклімат й активізує ідентифікацію студентів з викладачами як носіями професійних норм і ціннісних орієнтацій. Зміст дослідження та його спрямованість зумовили використання комплексу методів у їх взаємозв'язку: бібліографічний, соціологічний, історико-порівняльний, експертний метод, анкетування, інтерв'ювання і тестування, статистичний метод.

Отримані висновки зумовлюють детермінацію технології навчального процесу, що дозволяє кафедрі тримати високу якість освітянської діяльності. Свою діяльність колектив кафедри спрямовує на навчання студентів у ретельній відповідності з діючою нормативною базою та з навчальними стандартами з урахуванням сучасних викликів у вітчизняному і закордонному освітянському просторі.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Міжнародний досвід переконливо свідчить, що ефективна первинна профілактика захворювань є фундаментом охорони здоров'я. Стає все більш очевидним, що показники індивідуального, сімейного і популяційного здоров'я в наступний період є залежними не тільки від надання індивідуальної медичної допомоги, але й від ефективності заходів охорони навколишнього середовища, оздоровлення умов праці, безпечного харчування тощо [10].

З перших практичних занять на кафедрі загальної гігієни для студентів важливо дати зрозуміти, що знання профілактики для лікаря-клініциста повинні бути повсякденним радником на шляху його професійної діяльності задля здоров'я людини. Слід окремо підкреслити, що традиційна ідеологія профілактичної медицини з її переважно антропоцентричною системою цінностей вимагає подальшого розвитку і переосмислення на базі сучасної навчальної програми для освіти і виховання майбутнього лікаря [5, 8].

На кафедрі загальної гігієни медичної академії студенти отримують основи знань у галузі гігієнічної науки та практики профілактичної медицини, які необхідні для лікаря будь-якої спеціальності, з подальшим більш поглибленим вивченням питань, які важливі для конкретної спеціальності. Так, велике значення надається вивченню складу питної води, ґрунту, фізичних

та хімічних властивостей повітря та приміщень, їх впливу на санітарні умови життя та здоров'я населення. При вивченні гігієни праці робиться акцент на вплив шкідливих виробничих факторів на здоров'я працюючих та необхідність розробки системи технічних, гігієнічних та медико-біологічних профілактичних заходів на підприємствах.

При освоєнні гігієни харчування в центрі уваги стоять питання раціонального харчування, значення окремих харчових компонентів та попередження практично всіх захворювань, у тому числі онкологічних, серцево-судинних та інших, а також питання токсикологічної та епідемічної безпеки харчових продуктів.

До особливо значущих для майбутніх клініцистів питань слід віднести вивчення особливостей характеру та умов праці лікарів, професійних шкідливостей їх виробничої діяльності, а також навчання студентів навичкам гігієнічного обстеження різних відділень лікарень та оцінки внутрішньолікарняних умов. Важливо, що всі розділи гігієни, включаючи особисту гігієну людини, в процесі викладання дисципліни вивчаються в ключовому векторі необхідності та потреби мотивації здорового способу життя сучасної людини.

Слід зазначити, що практично всі розділи гігієни викладаються на кафедрі в спеціально обладнаних тематичних кабінетах: "Гігієна повітря", "Гігієна води та ґрунту", "Гігієна харчування", "Гігієна надзвичайних станів", "Гігієна дитинства" та ін. У холі кафедри нами обладнано музей стародруків з гігієни та старовинних гігієнічних приладів, стенди з історії гігієни Катеринославщини, вітражі з навчальною літературою і науковими здобутками кафедри, куточок музичного відпочинку, що загалом захоплює презентує кафедру студентам на вступному занятті.

Для успішного засвоєння основ профілактичної медицини студенти забезпечені національними підручниками з гігієни та екології, методичними вказівками до практичних занять, збірниками лекцій. Крім того, на Web-сторінці кафедри сайту академії представлена додаткова література з різних розділів гігієни, навчаючи тести до практичних занять та додаткові навчальні посібники до тем. Для подальшого удосконалення навчального процесу кафедра впроваджує в лекційний курс дані щодо новітніх досягнень гігієнічної науки вітчизняних та зарубіжних вчених, на практичних заняттях широко використовуються сучасні педагогічні підходи та прийоми, які мотивують зацікавленість до навчання, а також залучення студентів до спільної наукової роботи в межах сту-

дентського наукового товариства кафедри, їх участь в олімпіадах та конкурсах.

Реалії сучасних трансформаційних процесів формування інформаційного освітнього середовища вищої школи передбачають створення певних умов, які б забезпечували студентам повноцінний особистісний і професійний розвиток у максимально можливому діапазоні індивідуальних психологічних ресурсів та здібностей [1, 3]. Створення належних умов є основним пріоритетом в організації навчального процесу на кафедрі загальної гігієни Дніпропетровської медичної академії, що досягається розробленою системою методів навчання, в складі якої ефективними вважаємо такі інноваційні методичні прийоми:

- залучення кожного студента до активного пізнавального процесу, причому не пасивного оволодіння знаннями, а активної пізнавальної діяльності, застосування знань на практиці і чіткому усвідомленні, де, яким чином і з якою метою ці знання можуть бути застосовані;
- співробітництво при рішенні різноманітних проблем, коли потрібно проявляти відповідні комунікативні уміння;
- вільний доступ до необхідної інформації з метою формування власної незалежної й аргументованої думки з тієї чи іншої проблеми;
- постійне випробування своїх інтелектуальних, моральних сил для вирішення ситуаційних завдань, підтвердження рівня своїх вмінь та знань;
- впровадження підходів «проблемного навчання»: проведення олімпіад, конференцій, семінарів;
- проведення оцінки психологічного мікроклімату в кожній групі студентів та визначення засобів його поліпшення задля оптимізації умов навчання;
- використання психогігієнічних аутотренінгів для профілактики стресу в умовах навчання;
- щорічне анкетування студентів задля зворотного зв'язку;
- створення інтегрованого посібника до практичних занять;
- щорічне проведення майстер-класів лекцій та практичних занять;
- впровадження тренінгів у формі «Сократов-діалог», методу «мозкового штурму», або брейнстормінг;
- чітке дотримання прозорості оцінювання знань студентів;

• активне застосування елементів дистанційного навчання, на основі сучасних інформаційних технологій та широкого використання електронних засобів (кафедральна інтернет-сторінка, індивідуальна інтернет-сторінка викладачів у соцмережах, що створює можливість діалогу педагога і студента).

ВИСНОВКИ

1. Пошук провідних інноваційних засобів, форм і методів навчання – це тривалий процес, який є важливим компонентом професійної підготовки майбутніх лікарів. Цей процес проходить під впливом цілеспрямованої діяльності, власної активності майбутнього спеціаліста та умов освітнього процесу.

2. У створення належних умов поліпшення вивчення та засвоєння навчального матеріалу студентами приділялася увага не тільки змісту, але і процесу викладання шляхом регулювання і вдосконалення методів викладання та навчання.

3. Нами розроблена система інноваційних засобів навчання студентів-медиків задля формування профілактичного мислення у майбутніх лікарів, яка інтегрує й особистісно-творчі, й суспільно-освітні цілі. Для забезпечення дієвості системи має проводитись кропітка робота викладацького складу за такими ресурсними складовими: адміністративними, кадровими, матеріальними, інноваційними, інформаційними та культурними.

4. Завдання професорсько-викладацького складу кафедри загальної гігієни полягає у впровадженні інноваційних та традиційних умов і технологій навчання, за яких можливе поєднання засвоєння студентами новітніх освітніх стандартів з обраної спеціальності з одночасним забезпеченням підготовки висококваліфікованих, профілактично спрямованих лікарів задля збереження й зміцнення загального та індивідуального здоров'я населення України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю.В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. – 2015 – № 1 (4). – С. 27-33.

2. Білецька Е.М. Деякі аспекти функціонування і розвитку системи навчально-виховної діяльності в сучасних ВНЗ / Е.М. Білецька, Т.А. Головова, О.В. Антонова // 36. матеріалів. міжнар. наук.-практ. конф. «Виховна робота в умовах безперервної освіти». – Харків, 2009. – С.70-71.

3. Гігієна – очима студентів / Е.М. Білецька, Т.Д. Землякова, Л.Є. Чуб, О.В. Антонова // Медичні перспективи. – 2006. – Т. XI, № 1. – С. 111-114.

4. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.

5. Костильов О.В. Удосконалення методів навчання студентів у вищих медичних закладах освіти шляхом створення критеріально орієнтованих тестових завдань / О.В. Костильов, О.Ю.Руда, О.В. Романенко // Медична освіта. – 2009. – №2. – С. 92-94.

6. Куклін О. Стратегічні пріоритети розвитку вищої освіти України / О. Куклін // Освіта і суспільство. – 2012. – № 8. – С. 28-36.

7. Можливості підвищення якості підготовки лікарів-інтернів за допомогою різних форм навчання / Н.В. Нагорна, О.В. Бордюгова, Н.М. Конопко, Н.О. Четверик [та ін.] // 36. матеріалів навч.-метод. конф. «Нові напрямки впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних і фармацевтичному навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації». – Тернопіль, 2011. – С. 486-488.

8. Мруга М.Р., Порівняльний аналіз вимог до інформативної підготовки майбутніх лікарів на додипломному етапі навчання: вітчизняні та зарубіжні підходи / М.Р. Мруга, Л.П. Войтенко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 6 (20). – С. 12-18.

9. Про вищу освіту: Закон України від 1 лип. 2014 р. №1556-VII // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 63. – С. 17-28.

10. Система управління якістю медичної освіти в Україні: монографія / І.Є. Булах, О.П. Волосовець, Ю.В. Вороненко [та ін.]. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2003. – 212 с.

REFERENCES

1. Bystrov V. [Innovative teaching methods in higher education Ukraine]. Right and innovative society. 2015;1:27-33. Ukraine.

2. Biletska EM, Holovkova TA, Antonova OV. [Some aspects of the operation and development of educational activities in modern universities]. Mater.

intern. scien. and practical. conf. "Educational work in conditions of continuing education." Harkiv, 2009;70-71. Ukraine.

3. Biletska EM, Zemlyakova TD, Chub LYe, Antonova OV. [Hygiene - eyed by students]. Medicni perspektivi. 2006;XI(1):111-4. Ukraine.

4. [Innovation in Higher Education: Problems, Experience and Prospects: monograph]. ed. PY. Saukh. 2011;444. Ukraine.

5. Kostylov OV, Ruda OYu, Romanenko OV. [Improving methods of teaching students in higher education institutions by creating a criterion-oriented tests]. Medical Education. 2009;2:92-94. Ukraine.

6. Kuklin A. [Strategic priorities of higher education in Ukraine. Education and Society]. 2012;8:28-36. Ukraine.

7. Nagornaya NV, Bordyuhova OV, Konopko NM, et al. [Possibilities to improve the training of interns through different forms of training]. Coll. mater. teach method. conf. "New directions of introduction of credit-modular system of educational process in higher medical

and pharmaceutical education Ukraine III-IV accreditation." Ternopol. 2011;486-8. Ukraine.

8. Mruha MR, Voitenko LP. [Comparative analysis of requirements to informative training of future doctors at undergraduate training stage: domestic and foreign approaches]. Information technologies and means of teaching. 2010;6(20):12-18. Ukraine.

9. [On Higher Education]; Law of Ukraine on July 1. 2014. N 1556 VII. Official. Visn. Ukraine. 2014;63:17-28. Ukraine.

10. Bulakh IE, Volosovets OP, Voronenko Y, et al. [The quality management system in medical education in Ukraine: Monograph]. "ART-PRESS". 2003;212. Ukraine.

Стаття надійшла до редакції
10.01.2017

